

KENTSEL ÇEVRE YÖNETİMİNE ENTEGRE YAKLAŞIM*

ÖZET

20 yüzyılda karşımıza çıkan en önemli değişimlerden biri hiç şüphesiz ki dünya genelinde kentli nüfusun artışıdır. Bu artışta özellikle kırsal alandaki alt yapı ve hizmetlerin eksikliği, tarımda makineleşme ve işsizlik önemli bir itici güç konumundadır. 2020 yılına kadar 4.4 milyar insanın yaklaşık dünya nüfusunun % 60'ının şehirlerde yaşayacağı tahmin edilmektedir. Bu hızlı ve plansız kentleşme süreci kentlilerin fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz etkilemesinin yanında doğal kaynakların da tahrip olmasına sebep olmaktadır. Yeraltı suyunun tüketilmesi, toprak, hava, su kirliliği ve ekolojik açıdan önemli ekosistemlerin fauna ve flora değerleriyle beraber yok olması kent kaynaklı çevresel baskılar arasındadır.

Makale kentleşmenin çevresel etkilerini, sürdürülebilir kent ve kentsel çevre yönetimi konseptlerini tartışmaya açmaktadır. Kentsel resmi ve sivil aktörlerin rollerini ve işlevlerini vurgulayan çalışma; geleneksel kent yönetimi anlayışından entegre bir yaklaşıma doğru bir geçişi savunarak sosyal, ekonomik ve çevresel açıdan sürdürülebilir kentsel yerleşimler yaratma yolunda öneriler getirmektedir.

SUMMARY

One of the most significant changes in 20th century has been the dramatic increase in urban population with such various push factors as increasing population growth, lack of infrastructure and public services in rural areas, agricultural mechanization, and rural unemployment. By 2020, about 4.4 billion people will live in cities, nearly 60 % of world population. Furthermore rapid and unplanned urbanization has been causing degradation and depletion of natural resources as well as threatening physical and mental health of urban residents. Urban-induced serious environmental pressures include depletion of ground water, pollution of soil, water and air, and losses of ecologically significant and sensitive lands and their flora and fauna. Urban environmental problems adversely affect both urban-industrial ecosystems and rural ecosystems, and hence, necessitate the development of sustainability-oriented policies.

This paper discusses especially environmental consequences of urbanization and the significance of sustainable urban development and environmental management. The roles of stakeholders in the process of urban management are briefly identified and evaluated in order to compare conventional and participatory approaches for urban planning and management. Some basic measures and recommendations are discussed towards how to create sustainable urban settlements in terms of environmental, social and economical aspects.

1. KENT YERLEŞİMLERİ

İnsanoğlu ilk çağlarda yalnızca hayatta kalabilmek amacıyla, kendine yeni besinler bulabilmek için uğraşmıştır. Yontma taş devrinde bunu balık tutma ve meyve devşirmekle sağlamaya çalışıyordu. Toprağa bağlı değildi ve yegane eylemi kendini yaban hayvanlarından korumaya ve avlanmaya yarayan ilkel

* Yrd. Doç. Dr. Şerif HEPCAN

Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü 35100 Bornova-İZMİR
hepcan@ziraat.ege.edu.tr

silahların yapımıydı. İlk köy yerleşimleri tarıma elverişli tarlaların açılması ve evcil hayvanları besleme denemeleriyle başlamıştır (Laborit, 1990:61).

MÖ 8000 yıllarında, buzulların geri çekilmesi ve Avrupa'nın sert ikliminin değişmesiyle, yeni bir taş çağı ya da Neolitik başlamış ve sürekli yerleşim birimleri oluşturulmuştur. V. Gordon Childe'ye göre "*Neolitik devrimin başlamasıyla insan etkinliğinin şekli kökten değişmiştir*" (Roth, 2000:217). Yerleşik hayatın başlaması insanın çevresine yönelik taleplerinin de geçmişte olduğundan çok farklı bir boyut kazanmaya başlaması anlamında bir dönüm noktasıdır.

Tarihsel bağlamda insanın yerleşik hayata geçmesiyle ortaya çıkmaya başlayan yeni yaşam ve yerleşim biçimlerinin bir ölçüde doğal çevreyi değişime uğratmasıyla meydana gelen kent kavramı Keleş (1998)'e göre; sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidişgeliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşlarda bulunduğu, köy yerleşimlerine oranla nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşim birimidir. Kentler ekonomik aktivitelerin büyük ölçüde sanayi ve hizmet sektörüne bağlı olduğu mekanlardır (Keleş ve Hamamcı, 1998:30).

Tanımdan da anlaşılacağı gibi kent; insanın doğal çevreyi zaman içinde değişen bireysel ve toplumsal gereksinimlerini karşılamak amacıyla ve artan bir yoğunlukla biçimlendirmesi sürecinde oluşan bir insan ürünü yani kültürel bir oluşumdur. Bu süreç bir başka anlatımla kırsal alanların ve kullanımların, büyük ölçüde toplumsal dinamiklerin etkisiyle zaman içinde fiziksel mekana yönelik taleplerdeki değişimi yansıtacak bir biçimde kentsel alanlara ve kullanımlara dönüşmesi olarak da tanımlanabilir.

2. KENTLEŞME SORUNSALI

Geride bıraktığımız yüzyıl içinde karşılaştığımız dikkat çekici gelişmelerden biri de dünya kentli nüfusundaki artıştır. 2020 yılına kadar dünya nüfusunun % 60'ının yaklaşık 4.4 milyar insanın kentlerde yaşayacağı tahmin edilmektedir. 1900'lü yılların sonuna kadar nüfusu 1 milyon üstündeki büyük kentlerin sayısı 80 iken, 2000 yılında bu sayı 365'e ulaşmıştır. 1995 ile 2015 yılları arasında nüfusu 10 milyonun üzerinde olan mega kentlerin sayısı ikiye katlanarak 26'ya ulaşacağı tahmin edilmektedir (World Bank, 2000:7). Bu bağlamda insanları kentlere çeken faktörlerden başlıcaları şunlardır (Richard ve ark., 1996:9);

- Yeni iş olanakları ve gelir düzeyinde artış beklentisi
- Sosyal hizmetlere kolay erişim (eğitim, sağlık vb.)
- Heterojen bir toplum yapısının sağladığı rahatlık
- Daha verimli ve kaliteli mal ve hizmet üretimi

- Nüfusa oranla daha az mekan kullanımı
- Acil hizmetlerin daha kolay ve ucuza organize edilebilmesi ve
- Kültürel çekim merkezleri olmaları

Kentlerin gelişmesine koşut olarak üretim etkinlikleri de büyük ölçüde kent merkezlerinde toplanmaya başlamıştır. Nitekim Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın yaklaşık % 60'ı bu merkezlerde üretilirken, az gelişmiş ülkelerde 1997 ile 2000 yılı arasında Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki artışın yaklaşık % 80'lik kısmı kent merkezlerinde elde edilmiştir (Leitman, 1997:2).

Yerel, bölgesel ve ulusal ekonomik gelişmede oynadıkları role karşın kent yerleşimleri, gelişimlerini kontrol altında tutma ve yönlendirme bağlamında uygulanabilir bir planın olmadığı ya da gelişimin rastlantısal olduğu durumlarda, genellikle ekonomik üretim etkinliklerinin ve konut alanlarının mekansal talepleri tarafından belirlenen bir çerçevede yayılma eğilimindedirler. Önemli bir kısmını yasal olmayan ya da plansız yerleşimlerin oluşturduğu gelişmekte olan ülkelerdeki kentlerin yayılması büyük ölçüde bu yerleşimler tarafından etkilenmektedir (UNCHS, 1996:148). Bunlarında etkisiyle kentleşme; başta sosyo-ekonomik olmak üzere değişik nitelik ve nicelikte bir dizi sorunların ve/veya yetersizliklerin yaşandığı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu sorunlar arasında göze çarpanları aşağıdaki şekilde gruplandırmak olasıdır (IHS, 1999:5);

1. Dünyada yaklaşık 650 milyon kent sakini yaşamsal tehlike yaratabilecek bir düzeyde fakirlik sınırının altında yaşamaktadır. Bu sayının 2025 yılında 1.5 milyara ulaşması beklenmektedir. Bu koşulların insanların fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz etkilediği ve toplumda suç işleme ve şiddet eğilimini de artırıcı etki yaptığı bir gerçektir.
2. Birçok kent sosyal, kültürel ve fiziksel altyapı ve hizmetler için mevcut ve yeni gereksinimleri dengeli ve adil bir biçimde sunabilmenin sıkıntısını çekmektedir. Çünkü sürekli olarak yeni hizmetler ve altyapı gereksinimleri ortaya çıkarken mevcutların da zaman içinde iyileştirilmesi gerekmektedir. Çoğu zaman önemli yollar, enerji santralleri, su ve sağlık gibi altyapının muhafazası, ciddi bir biçimde aksamaktadır.
3. Büyük ölçüde merkezi hükümetten gelen kaynaklara bel bağlayan yerel hükümetlerin mali yapısı bu nedenle kendi ayakları üstünde durabilecek ölçüde güçlü değildir. Kentler kendilerini çalışır halde tutabilmek için sürekli bir kaynak akışına ihtiyaç duyarlar ve bunun toplumun tüm kesimleri arasında hakkaniyet ölçülerinde paylaşılması gereklidir. Çoğu kez aksayan mali kaynak akışı kentlerde mevcut altyapı tesis ve

hizmetlerini işletme, bakım ve ıslah etme konularında ciddi sorunlara neden olmaktadır.

4. Hızlı kentleşmenin ortaya çıkardığı değişik gereksinimleri karşılama durumunda olan kent yönetimleri genellikle güçlü bir kurumsal yapılanmaya sahip değildirler. Bunun sonucunda sürdürülebilir bir yönetim ve gelişme süreci için gereken saydam ve katılımcı karar alma ve uygulama mekanizmaları geliştirememektedirler.

3. KENTLEŞMENİN ÇEVREYE ETKİLERİ

19 yy da sanayi kapitalizmine geçişle birlikte global ölçekte daha önceki yüzyıllarda görülmeyen ölçüde bir değişim ve dönüşüm hatta bir çoklarına göre bir devrim yaşanmıştır. Endüstriyel ve tarımsal alandaki yenilik ve gelişmelere koşut artan iş gücü talebiyle orantılı nüfus artışı ve tüketim ağırlıklı değişen toplumsal dinamiklerinde etkisiyle kentsel ve sanayi ağırlıklı mekan kullanımlarının artışı beraberinde kent içi ve yakın çevresindeki doğal kaynaklar üzerine baskılar getirmiş (Sayar, 2000:37), bunun neticesinde kent kaynaklı farklı nitelik ve nicelikteki çevre sorunları çok ciddi boyutlara ulaşmıştır.

- Kentsel yaşam ve çevre kalitesinin bozulması
- Tarımsal değeri yüksek toprakların kentsel kullanımlara dönüştürülmesi
- Kent içi ve çevresindeki yer altı ve yer üstü su kaynaklarının kirletilmesi ve/veya tüketilmesi
- Yetersiz içme suyu, sağlık, drenaj ve katı atık toplama hizmetleri
- Çevre ve insan sağlığı açısından uygun olmayan kentsel-endüstriyel atık yönetimi
- Ve hava kirliliği bu sorunlar arasında öne çıkanlardır.

Bu sorunların temelinde, ekolojik denge ve döngülere zarar verebilecek ve doğal ekosistemin kendini yenileyemeyecek ölçüde tahrip olmasına neden olabilecek bir biçimde kent içi ve yakın çevresindeki arazilerin konutsal ve endüstriyel kullanım ağırlıklı paylaşımı yatmaktadır. Kentleşme süreci içinde değişik kullanımların fiziksel çevreden pay kapma rekabetinde, çoğunlukla insan merkezci politikaların ve uygulamaların da itici gücüyle kısa vadede en yüksek ekonomik fayda beklentilerinin belirleyici olmasına koşut, kentleşmenin sosyal ve ekolojik boyutları ihmal edilmektedir. Ancak bu ihmalin giderek artan çok boyutlu faturasını ödemenin güçlüğü ve dünyada yaşanan sosyal, kültürel ve politik değişimlerin etkilerinin özellikle kent yerleşimlerinde odaklanması, buraları sosyal, ekonomik ve ekolojik beklentileri uzlaştırma çabalarına diğer bir değişle ekonomik aktivitelerin çevre üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırma yönündeki uğraşların merkez haline getirmiştir. Bu yaklaşım çevresel

kaygıların da sosyal gelişme ve ekonomik kalkınma süreçlerinin ayrılmaz bir parçası haline getirilmesi diğer bir deyişle doğal ve kültürel kaynak değerlerinin sürdürülebilir bir biçimde korunması yönünde katılımcı ve saydam yönetim mekanizmalarının oluşturulmasını hedefleyen entegre kent yönetimi ilkelerinde somutlaşmaktadır.

4. KENT YÖNETİMİ

1996 yılında İstanbul'da toplanan Habitat II İnsan Yerleşimleri Konferansı sonuç bildirgesinde; herkes için konut ve sürdürülebilir insan yerleşimleri konusunda yerel aktörlerin ve yönetimlerin önemi vurgulanırken, kentleşmenin yarattığı sorunlar ve bunlara çözüm ararken başvurulması gereken temel kavram olarak sürdürülebilir kent ve kentsel çevre yönetimi konusunda tüm ilgili aktörlere düşen görevler sıralanmaktadır.

21. yüzyılın gelişmekte olan ülkelerdeki kentlerde yaşayan 2 milyar insan nüfusuyla birlikte gelecek 25 yıl içinde kitlesel ve hızlı bir kentleşmeye, aynı zamanda giderek artan bir kentsel yoksulluğa tanıklık edecek olması (World Bank, 2000:3), her açıdan sürdürülebilir bir kent yönetiminin önemini daha da arttırmaktadır.

Bu noktada sürdürülebilir kent yönetimi; kenti daha rekabetçi, hizmetlerin ve mekanların paylaşımı açısından daha adil kılmak, özel ve kamu sektörünün eylemlerini bir eşgüdüm halinde halkın temel sorunlarına çözümler üretme yönünde kanalize etme süreci olarak tanımlanabilir (Dijk, 2000:3). Diğer bir deyişle kent yönetimi; bir kentin idari ve kalkınmaya yönelik hedeflerini gerçekleştirme konusunda eşgüdüm içinde ve işbirliği halinde çalışmak amacıyla değişik kaynakları harekete geçirme sürecidir (IHS, 1999:23). Bu sürecin içinde rol alan aktörler arasında; merkezi hükümet, yerel hükümet, sivil toplum kuruluşları, mahalle ve semt dernekleri, özel sektör kuruluşları, üniversiteler ve uluslararası kuruluşlar sayılabilir. Sürdürülebilir kent yönetimi temelde sosyal, ekonomik ve ekolojik sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde katılımcı bir yönetim süreci geliştirmek olarak da ifade edilebilir. Bu süreç içinde gerek ilke ve öncelikler gerekse bunları temel alarak hayata geçirilmesi gereken proje ve programlar sistematik bir biçimde sorgulanarak uygulamaya konulur.

Hızlı kentsel gelişimin yarattığı sorunların yanında demokratikleşme sürecinde yaşanan gelişmeler, kent yönetimi bağlamında yerel yönetimlerin görev ve sorumlulukları konusunda bazı değişimleri de kaçınılmaz olarak gündeme getirmektedir. Yerel yönetimlerdeki kadroların yönetsel, teknik ve mali yönden yeteneklerini attırmaları gereği yanında, uluslararası dinamiklerin etkisiyle yaşanan gelişmeler ve hızla değişen beklentiler kent yönetiminde, geleneksel planlama ve yönetim yaklaşımlarından entegre bir planlama sürecine geçişi de zorunlu hale getirmektedir.

Bu noktada da etkili bir yönetim anlayışı; güçlü bir sivil toplum, sürdürülebilirlik (sosyal, ekonomik ve ekolojik gereksinimlerin dengelenmesi), yerinden yönetim (yerel hükümetlere daha fazla kaynak ve yetki devredilmesi), eşitlik (karar verme süreçlerine ve temel kentsel hizmetlere kolaylıkla erişim), verimlilik (kamu hizmetlerinin dağıtımı ve yerel ekonomik gelişmenin teşvikindeki verimlilik), saydamlık ve güvenilirlik (karar vericilerin ve tüm aktörlerin saydam olmaları), katılım ve vatandaşlık (halkın kentlerin bir numaralı zenginlik kaynağı olması) gibi kavramlarla karakterize edilmektedir. Bu anlamda yeni kent geliştirme stratejileri sadece yeni bir kıyafet giydirilmiş eski master planlar olmayıp, yeni gelişme ve değişmelere ayak uydurabilecek niteliklere sahip stratejik bir yaklaşım sergilemelidir (World Bank, 2000:10).

5. KENTSEL ÇEVRE YÖNETİMİ

Günümüzde giderek önem kazanan çevre yönetimi; tüm canlıların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamaları, doğal kaynakların korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla gerek kamusal gerekse özel kesimde elverişli bir iletişim, planlama, eşgüdüm ve denetim sisteminin oluşturulması ve bu sistemi çalıştıracak bir örgütün kurulması anlamını taşımaktadır (Keleş ve Hamamcı, 1998:259).

Kent yönetim süreci içinde sosyal ve ekonomik öncelikler kadar, hızlı ve kontrolsüz kentleşmenin çevre üzerinde yarattığı ya da yaratması muhtemel olumsuz etkileri irdeleyen ve bunları ortaya çıkmadan engelleme, mevcutları ortadan kaldırma ya da en aza indirme yolundaki etkinlikleri içeren sürdürülebilir bir kentsel çevre yönetimi büyük önem taşımaktadır. 1992 yılında yapılan Rio konferansından sonra yayınlanan sonuç bildirisinde bu anlamda önemli noktaların altı çizilmektedir. Sürdürülebilir kalkınmayı sağlarken çevre korumanın bu sürecin ayrılmaz bir parçası olması gereği vurgulanırken (madde 4), bu konuda karar verme süreçlerine ilgili tüm aktörlerin katılımının önemle üzerinde durulması (madde 12), katılımcı bir kentsel çevre yönetimi anlayışına verilen önemi göstermektedir (Heapy, 2000:27).

Habitat II İnsan Yerleşimleri Konferansında, kültürel, tarihsel ve doğal mirasın korunmasını hedefleyen kentlerde sürdürülebilir bir çevre yönetimine yönelik yaklaşımlar konusunda halkın daha özenli hale gelmesi, toprak dahil yenilenemez bütün kaynakların tüketiminde daha tutumlu olması, hava ve su kirliliği karşısında daha duyarlı kılınması, atıkların azaltılmasıyla ve geri kazanılmasıyla ilgili sorunların daha çok bilincine varması yönünde her türlü çabayı harcamanın gerekli olduğu vurgulanmaktadır (Anonim, 1996:26).

Bu bağlamda toprak, hava ve su kirliliği, kültürel mirasın zarar görmesi, yetersiz katı ve sıvı atık yönetimi, doğal kaynakların tahribi, ekosistem dengelerinin bozulması gibi sorunları ortadan kaldırma yolunda çözümler üreterek sürdürülebilir kentsel gelişmeyi destekler bir biçimde gelişen kentsel çevre yönetimi; akademik bir disiplinden çok bir profesyonel bir çalışma alanı

olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel çevre yönetimi uygulamaya yönelimli, birçok meslek disiplini bir araya getiren, farklı sektörleri ilgilendiren (kamu sektörü, sağlık, eğitim sektörü vb.), değişik aktörler-sektörler arasında eşgüdüm ve işbirliğini kolaylaştıran nitelikleriyle; kent yerleşimlerini daha yaşanabilir kılma ya da kentlerin yaşanabilirliğini artırma yönünde sosyal, kültürel, politik vb. etki ve beklentileri göz ardı etmeksizin, toplum ve fiziksel çevre arasındaki etkileşime odaklanmıştır. Bu etkileşim sürecinde görev ve sorumlukları net olarak tanımlanmış olan meslek disiplinleri farklı ölçeklerde sürece katılabilirler.

Bu etkileşim çerçevesinde kentlerde yaşam kalitesini belirleme yönünde kullanılan bazı temel göstergeler şunlardır (UNCHS/UMP, 1997:2);

- İşsizlik oranı, kişi başına düşen gelir, yıllık kent enflasyon oranı ve kişi başına düşen maksimum vergi miktarı gibi *ekonomik göstergeler*
- Eğitim için harcana para, ilk ve orta dereceli okullardaki ortalama sınıf sayısı ve 18 ve üzeri yaşlarda yüksek öğrenim görmüş olanların yüzdesi gibi *eğitim koşulları*
- Ortalama yaşam süresi ve her 10.000 kişiye düşen hastane yatağı gibi *sağlık hizmetlerinin nitelik ve niceliği*
- Kentin yollarında her kilometre başına düşen araç sayısı, her 1.000 kişiye düşen araç sayısı ve raylı sistem toplu taşımacılığın varlığını sorgulayan *ulaşım durumu*
- Her 10.000 kişide işlenen suç miktarıyla ölçülebilen *suç oranları*
- Havadaki SO₂ (ppm olarak) ve yılda +40 °C'ın üzerinde ya da -10 °C'ın altındaki gün sayısı gibi göstergelerle belirlenebilen *çevre kalitesi*
- Sinema, tiyatro vb. kültürel olanaklar ile yıllık ortalama tatil günleri sayısı gibi *boş zaman değerlendirme olanakları*
- Ve yaşanabilirlik, erişebilirlik vb. ölçütler vasıtasıyla sistematik yöntemlerle sorgulanabilen *kamusal dış mekanların nitelik ve nicelik durumu*

Bir yandan kentleşmenin de katkısıyla ekonomik büyüme teşvik edilirken öte yandan da kent kaynaklı çevre sorunlarını en aza indirme yönünde çaba harcanmaktadır. Ancak bu amaçla şablon şeklinde sunulabilecek standart bir önlemler paketi olmadığı unutulmamalıdır. Her kent sorunlarının yapısına ve şiddetine göre kendi kentsel yönetim stratejisini oluşturmak durumundadır. Bu strateji oluşturulurken (Leitman, 1997:2);

- Mevcut fiziksel alt ve üst yapı olanakları,
- Nüfus büyüklüğü ve artış oranı,
- Kişi başına düşen gelir ve ekonomik gelişme seviyesi,

- Kentin ve bulunduğu hinterlandın sahip olduğu kültürel, tarihsel ve ekolojik karakteristikleri
- Ve kent yönetiminde etkili olabilecek bütün aktörleri bir araya getiren bir entegre planlama yaklaşımı gereklidir.

Böyle bir planlama yaklaşımını birbirini izleyen aşağıdaki aşamalarda gerçekleştirilebilir (Anonymous, 1996:7);

- 1. Ortaklıkların/birlikteliklerin tesis edilmesi:** Anahtar konumdaki tüm resmi ve sivil aktörlerin planlama ve uygulama aşamalarına katılımlarını sağlamak üzere kurumsal bir yapı oluşturulur ve bu yapılanma içinde geleceğe yönelik üzerinde fikir birliğine varılan stratejiler belirlenir.
- 2. Halkla birlikte ilgili konuların analiz edilmesi:** Oluşturulan stratejiyi gerçekleştirmeye yönelik olarak ele alınacak konular belirlenir ve bu çerçevede *kentin öncelikli konuları ve sorunları* ortaya konarak detaylı irdelenmesi yapılır. Eldeki kaynak ve olanakların genellikle bütün konulara ve sorunlara aynı anda çözüm bulmada yetersizliği nedeniyle, öncelik belirleme büyük önem taşımaktadır. Bu noktada tüm aktörlerin katılımını öngören bir yaklaşım kentin sorunlarına kabul edilebilir ve sürdürülebilir çözümleri bulmada anahtar konumdadır. Bu analiz sürecinde toplumun değişik kesimleri biraraya gelir ve sorunlarını tartışırken, diğer yandan teknik ve finansal bilgi, olanak ve zorluklar halkla birlikte gözden geçirilir. 1. ve 2. aşamalarda kısaca, kimlerin partner olacağı, hizmetlerden yararlanacak olanların planlamaya nasıl katılacakları, halkın neler beklediği ve mevcut sistemin kapasitesi gibi sorulara cevaplar bulunur.
- 3. Eylem planlaması:** Öncelikli konuların tanımlanması ve analiz edilmesinden sonra ilgili taraflar/partnerler bir aksiyon planı oluşturmaya başlarlar. Bu aşamada özetle amaçlar ve hedefler üzerinde uzlaşılar, hedeflere ulaşmadaki stratejiler ve tarafların katkıları ortaya konulur ve bunlar bir aksiyon planlaması biçiminde formüle edilir. Bu süreç biraz daha detaylı irdelendiğinde başlıca 3 aşamadan oluştuğu görülecektir. Bunlar;
 - **Eylem amaçları;** bunlar toplumun geleceğe yönelik hedeflerini gerçekleştirmede arzu ettiği spesifik eylem amaçlarıdır. Bu amaçlar halkın beklentilerini kararlar ve kaynak paylaşım öncelikleri biçimine dönüştürmelidir. Bunlar kurumları, uzmanları ya da profesyonel kadroyu spesifik bir program geliştirme konusunda yönlendirir ve bu yolla halkın beklentilerinden oluşan bir doküman ve spesifik hedefler arasında hızlı bir aşama oluşturur.
 - **Hedefler ve tetikler;** Eylem amaçları ortaya konduktan sonra profesyonel kadro, ilgili aktörlerle birlikte belirli bir zaman diliminde/kısa vadede ulaşılması gereken spesifik hedefleri ortaya koymalıdır. Burada tetikler ise hedeflerin farklı biçimlerini ifade

etmektedir. Gelecekteki bir dönemde spesifik bir eylem yapmak ve/veya gelecekteki bir duruma karşı tavır almak için ortaya konan iradedir. Örneğin hava kirliliğiyle karşı karşıya olan bir toplumda, özel araç kullanımının sınırlanması konusunda bir uzlaşma olmayabilir ama aktörler yolların kullanım düzeyi konusunda anlaşabilirler ve yolların ücretlendirilmesi örneğin bir çeşit vergi, getirmeyi düşünebilirler.

- **Eylem stratejileri ve katkılar;** Eylem planının öngördüğü hedeflere ulaşmada ortaklar şeklinde çalışmak üzere değişik aktörlerin eylem stratejileri ve yükledikleri görev ve sorumluluklar/katkılar mutlaka aksiyon planında yer almalıdır.

4. Uygulama ve izleme: Ortaklıklara dayalı bir eylem planını uygulamaya koymak standart işletme işlemlerinde birtakım düzenlemeleri gerektirir. Yönetmelikler, sorumluluğun yerel hükümetin ilgili bölümleri arasında paylaşılması, kontratlar ve diğer uygulamalar ortak kurumların ve kullanıcıların eylem planına kolaylıkla katılmasını olanak tanıyacak şekilde düzenlenmelidir. İzleme uygulama süreciyle birlikte başlar. Uygulamada aktivitelerin dokümantasyonu ve bunların etkileri düzenli olarak belgelenir ve izlenir. Bu sayede gerekli olduğunda eylem stratejileri değiştirilebilir.

5. Değerlendirme ve geri besleme: İzleme genelde dahili amaçlar için kullanılırken, değerlendirme ve geri besleme hem harici hem de dahili amaçlar için kullanılır. Bunun için hedef temelli göstergeler kullanılarak periyodik performans ölçümleri yapmaktır. Bu şekilde hizmeti sağlayanlara ve kullanıcılara sonuçlara ilişkin düzenli olarak bilgi akışı sağlanır. Konu analizleri (2. Aşama) ve/veya eylem planlaması süreçleri tekrarlanır.

6. SONUÇ

Dünyada yaşanan özellikle sosyo-kültürel temelli bir değişim ile buna koşut olarak demokratikleşme sürecinde yaşanan gelişmeler, merkezi ve yerel hükümetleri hızlı ve kontrolsüz bir kentleşme ve onun körüklediği çevre ve insan sağlığına yönelik olumsuz etkileri bertaraf edecek politikaları üretmede yerel/ulusal ve küresel bir ekseninde çözüm arayışlarına yöneltmiştir. Hantal kurumsal ve yasal bir yapılanmaya sahip, karar verme mekanizmalarının yeterince saydam ve katılımcı olmadığı, mali yetersizliklerin yoğun biçimde yaşandığı ve genellikle çözümsüzlüklerin formüle edildiği geleneksel yöntemlerle kent yönetim sürecinden, içinde tüm kentsel aktörlerin (merkezi hükümet, yerel hükümet, sivil toplum, özel sektör vb.) aktif olarak rol aldığı ve söz hakkına sahip bulunduğu katılımcı yönetim biçimine doğru gidişin yaşandığı bir süreci yaşamaktayız. Her şeyin merkezi otorite tarafından belirlenmemesi ve yerel hükümetlere daha fazla yetki ve sorumluluk verilmesi; yerel hükümetlerin hizmet sağlayıcı bir konumdan hizmetlerin sağlanmasını ve adil biçimde paylaşımını kolaylaştırıcı bir anlayışa doğru gidişin olduğu dikkat çekicidir. Hem kent gelişimine yönelik kısa, orta ve uzun vadeli politikaların

üretmesinde hem de bunlar ışığında yapılan uygulamalarda tepeden tabana değil tabandan tepeye doğru işleyen bir akış eğilimini ön plana çıkaran değişimin varlığı söz konusudur.

Toplumsal dinamiklerde yaşanan değişimlerin bir yansıması olarak halkın kentsel hizmetlere erişebilme yönündeki değişen talepleri, karar mekanizmalarındaki katılım nispeti, özel sektör, üniversitelerin ve diğer aktörlerin kent yönetimindeki rolleri yeniden tanımlanmaya başlamıştır. Bu tanımlamalar ve yeni yönetim anlayışlarının ortaya çıkmaya başlaması stratejik karar alma mekanizmalarının ya da planlama anlayışının hakim olması şeklinde kendini göstermektedir. Entegre yönetim süreci, ilgili tüm aktörlerin katıldığı ve yerel/merkezi yönetimlerle bir ortaklık anlayışı içinde katkı yaptıkları bir yaklaşım olduğu için, ortaya konulan ilkelerin ve uygulanan program ve projelerin sürdürülebilirliği periyodik bir izleme ve değerlendirme mekanizmalarının kurumsallaşmasıyla mümkün olabilecektir.

Bu tespitleri temel alarak sürdürülebilir bir kent yönetim süreci; sosyal ve ekonomik dinamiklerle doğal-kültürel çevreyi oluşturan öğeleri ve aralarındaki etkileşimi kentsel çevre kalitesini artırma temelinde entegre eden, katılımcı karar alma mekanizmalarının tesis edildiği bir oluşumu tanımlamaktadır. Bu noktada;

- ❖ Yerel hükümetlere daha fazla yetki ve sorumluluk verilmesi amacıyla yasal düzenlemelerin vakit geçirilmeden yapılması,
- ❖ Yerel hükümetlerin kurumsal ve yasal açıdan değişen gereksinimlere cevap verebilecek, saydam ve katılımcı yönetim yaklaşımlarına olanak tanıyan bir biçimde yeniden yapılandırılması,
- ❖ Tüm kentsel aktörlerin ve mesleklerin her aşamada aktif katılımının formüle edildiği entegre planlama ve yönetim yaklaşımlarının üretilmesi, diğer bir değişle kent gelişimini yönlendiren planlamaların sadece profesyonellerin katılacağı bir stüdyo çalışması olarak düşünülmemeyeceği,
- ❖ Sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte özellikle üniversitelerin hem kent gelişimini yönlendiren mekanizmalara doğrudan katılması hem de ilgili aktörlere gerekli eğitim desteği vermesi yönünde ve özellikle üniversitelerin sadece sorunları ortaya koyan değil aynı zamanda entegre yönetim süreci içinde uygulanabilir çözümleri üreten ve uygulayabilen bir konuma getirme hedefi doğrultusunda yasal ve yönetsel zeminde olanaklar yaratılması,
- ❖ Kent yönetiminde sosyal, ekonomik ve ekolojik gereksinim ve beklentileri uzlaştıran ve yerel inisiyatifli sistematik bir biçimde öne çıkaran yaklaşımların varlığı,

- ❖ Kentin sahip olduğu mevcut alt ve üst yapı olanakları ve mevcut ve potansiyel mali ve insan kaynaklarının detaylı bir biçimde ortaya konulması,
- ❖ Kent içi ve kentin etkileyebileceği ve/veya etkilenebileceği yakın çevresindeki doğal ve kültürel kaynak potansiyelinin ortaya konulması gibi konuların dikkatle değerlendirilmesi anahtar konumdadır.

KAYNAKLAR

1. Anonim, 1996. Sürdürülebilir İnsan Yerleşmeleri Yolunda. Habitat II Konferansı 3-14 Haziran 1996, İstanbul.
2. Anonymous, 1996. An Introduction to Sustainable Development Planning. The Local Agenda 21 Planning Guide. ICLEI, Toronto, pp. 1-11.
3. Dijk, M.P.V., 2000. Summer in the City. IHS news, Vol. 15, No. 2, November, 2000.
4. Heapy, D., 2000. Sustainable Development; Rhetoric or Reality? Landscape Design, October 2000, s. 27-30.
5. IHS, 1999. Sustainable Urban Development. Guidelines for Sustainable Urban Development. (IHS) Institute for Housing and Urban Development Studies, Unpublished Draft. October, 1999.
6. Keleş, R., C. Hamamcı, 1998. Çevrebilim. İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 368 s.
7. Laborit, H., 1990. İnsan ve Kent. Payel Yayınları: 92, Bilim Kitapları: 35, s. 190, istanbul.
8. Leitman, J.L., 1997. Assesing the Environmental Impact of Urban Development. Environmental Assesment Sourcebook, Number 19, Chapter 3, Washington.
9. Richard, G., D. Stevenson, H. Girardet and R. Stern, 1996. Making Cities Work. The Role of the Local Authorities in the Urban Environment. Earthscan, London, s. 3-22.
10. Roth, L.M., 2000. Mimarlığın Öyküsü. Kabalcı Yayınevi: 160, Başvuru Dizisi:6, İstanbul, s.723.
11. Sayar, Y., 2000. 1940'lı yılların Türk Mimarlık Ortamında Modernleşme ve Devletçi Anlayış çerçevesinde Bir Bakış. Ege Mimarlık, 2000/1.
12. World Bank, 2000. Making Cities Work for All Global Action Plan for City Development Strategies (Draft). The World Bank, <http://www.worldbank.org/html/fpd/urban/citystr/cdsap.pdf>.

13. UNCHS, 1996. An Urbanizing World: Global Report on Human Settlements 1996. (UNCHS) United Nations Centre for Human Settlements, Oxford University Press, 1996.
14. UNCHS/UMP, 1997. Measuring the Livability of Cities. Asia Working Paper; Series 97-01 (November 1997), United Nations Centre for Human Settlements, (UNCHS) United Nations Centre for Human Settlements and UMP-Asia, pp. 1-4.